

ניסן, תשע"ט
אפריל, 2019

בס"ד

לימודי היסטוריה בחמ"ד

מחונן פדגוגי

שאלון 29284 – עולים חדשים

מועד חורף תשע"ט

[קישור לשאלון - יש ללחוץ](#)

[קישור לנספחים - יש ללחוץ](#)

לשימוש פנימי בלבד.

המסמך לא עבר עריכה לשונית

מחון פדגוגי- מועד חורף תשע"ט

שאלון 29284 – עולים חדשים

מבנה המחון הפדגוגי:

- א. הצגת השאלה כפי שהופיעה בבחינת הבגרות
- ב. הצגת התשובות האפשריות
- ג. סעיף "שימו לב" - פרוט הקשיים שהתגלו בתשובות תלמידים והמלצות להוראה.

הלמידה מתוך המחון ככלי-עבודה צריכה להתייחס למספר מישורים:

- * שימוש נכון במילות ההוראה- פיצוח נכון של השאלה
- * שליטה בציר הזמן והמקום המופיעים בשאלות הבחינה
- * התמודדות עם מספר מטלות/חלקים בשאלה והקשר ביניהם
- * התמודדות עם שאלות שונות לנושא זהה
- * דיוק בתוכן התשובה בהתאם לתוכן השאלה
- * הנחלת מיומנויות מתחום הדעת לתלמידים

חשוב להזכיר כי כתיבת 'מחון-תשובות' על ידי המורה כחלק מתהליך חיבור בחינה, לפני שהיא מתקיימת בכיתה, מהווה חלק בלתי נפרד מהרגלי עבודה ונורמות מקצועיות שמומלץ לאמץ במהלך כל השנה. מומלץ לתת לתלמידים את המחון בזמן חלוקת המבחנים הבדוקים ככלי לשיפור הלמידה עבורם.

מטרות 'מחון תשובות' הן:

1. לסייע בידי המורים לבדוק אם השאלות בבחינה ברורות דיין, ואם כוונת השאלה הושגה.
2. אמצעי יעיל להגברת מהימנות ההערכה.
3. מאפשר הערכה אחידה לכל בחינות התלמידים.
4. מאפשר לתלמידים לבחון את תשובותיהם מול המחון וללמוד מהצלחות ומטעויות.

שימו לב !

חשוב להבהיר לתלמידים, כבר בשלבים הראשונים של הלימוד, את משמעות מילות ההוראה השונות הנהוגות במבחנים, וכמובן לתרגל אותן. חשוב לקבוע ניקוד פנימי בשאלות, בהתאם למטלות/ לחלקי השאלה.

תזכורת - פירוש מילות ההוראה המקובלות:

- **"ציון"** - על התלמיד לכתוב במילה או במספר מצומצם של מילים על הנושא/המושג עליו נשאל בלי לפרט.
- **"הצג"** - על התלמיד לפרט בקצרה את הידוע לו על הנושא/המושג על פי הנלמד בכיתה או על פי הקטע. כתיבת פרטי התוכן של פעולה או של אירוע לפי הנדרש. אין צורך להסביר. לעיתים השימוש בהוראה זו ילווה בציון כמותי של הרכיבים הנדרשים בשאלה. הכימות הוא ציון מספר הרכיבים הנדרשים לתשובה מלאה והוא מבהיר לתלמיד את הנדרש ממנו וכן מנחה את המורה בזמן הערכת התשובה.
- **"הסבר"** - על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא תוך ביאור או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. במקרים רבים יש ב"הסבר" הבהרת קשר בין מושגים.
- **"השווה"** - על התלמיד לבדוק את הדומה והשונה בין שני פריטים או יותר על פי קריטריונים (תבחינים) ולהסיק מסקנות מן ההשוואה.
- **"נמק"** - על התלמיד לבסס דעה או טענה המוצגות בשאלה על סמך עובדות, ציטוטים, נתונים היסטוריים, דוגמאות ועוד.
- **"הדגם"** - על התלמיד להביא דוגמה לביסוס או להבהרה.

חשוב להזכיר ש...

- התשובה במחווך מכילה רק את גרעין התשובה, ואין לראות בה תשובה מלאה. התשובה מאזכרת את הכיוונים האפשריים ויתכן מצב שיש תשובות נוספות שאינן במחווך. תשובה כזו תיבדק בספרים ובמקורות מוסמכים כדי לקבלה כתשובה נכונה או כנכונה חלקית. תשובה מלאה היא תשובה שמרחיבה את הרכיבים השונים, מציגה, מסבירה ומקשרת לפריט הנשאל בשאלה, לאירוע או לטקסט בהתאם לנדרש בשאלה.
- התשובות המנוסחות על ידי התלמיד יכולות להיות מנוסחות בדרכים שונות, גם באופן השונה מהנוסח המופיע במחווך. דבר זה אינו פוסל את התשובה אם היא מכילה את כל המטלות הנדרשות בשאלה ותוכנה נכון.
- בתשובה שבה נדרשים כמה רכיבים, אם תלמיד ענה רק על חלק מהם הוא יקבל ציון חלקי בהתאם לטיב התשובה.
- בשאלות שבהן יש כמה מטלות - יש לשים לב אם התלמיד נדרש לקשר בין המטלות מבחינת תוכנו. בשאלות אלה התלמיד יידרש למבנה תשובה שיציג את המטלות ויסביר את הקשר ביניהן.
- שאלות בעלות שני חלקים שבהן התשובה לחלק השני נובעת מן התשובה לחלק הראשון הן שאלות משורשרות. במקרה זה אם התשובה בחלק הראשון אינה נכונה, לא ניתן יהיה לקבל את התשובה בחלק השני.
- בשאלות טקסט חזותי יש לשים לב:
 - א. שפעמים רבות התלמיד נדרש לזהות את המסר / הרעיון המרכזי של הטקסט החזותי ולבסס אותו על רכיבים מהטקסט.

ב. שהתלמיד נדרש לקשר בין הרכיב שבתמונה למסקנה שהסיק ממנה. למשל: אני רואה בתמונה ש...ואני לומד מכך ש...

● בשאלות על קטע מקור מילולי יש לשים לב אם התלמיד נדרש לענות ולהסביר בלשונו או להתבסס על הנאמר בקטע ולצטט ממנו.

● בשאלות על טקסט מילולי או חזותי לעתים התלמיד נדרש לקשר את המקור לחומר שנלמד בכיתה, ולא להסתפק בידע מניתוח המקור.

● יש שאלות המתוחמות בזמן ובמקום ויש לדרוש מהתלמיד להתייחס לזמן והמקום שנדרשו בשאלה, וכן להשתמש במושגים המתאימים להם.

● יש להרגיל את התלמידים לבדוק כמה מטלות יש בשאלה ולסמן אותם על מנת לא לשכוח לענות על כולן.

● מחברות הבגרות הנבדקות הן מחברות סרוקות. יש להנחות את התלמידים להקפיד על רווחים, לכתוב בעט חזק, להקפיד על כתב גדול ומרווח וכן לשמור על שוליים בצדי העמודים וכן בראש העמוד ובתחתיתו.

● אנו ממליצים להרגיל את התלמידים להשתמש בטיוטה לפני כתיבת התשובה, על מנת שהתלמיד יבנה את תשובתו בצורה המקיפה והמסודרת ביותר שבה יבואו לידי ביטוי ידיעותיו. על העמוד [הימני] שמשמש כטיוטה יש למתוח קו אלכסוני.

שימו לב!

-יש ללמד מתוך ספרי הלימוד המאושרים בלבד. כל המלמד או מפנה את תלמידו ללמוד מתוך מיקודיות עלול לסכן את הצלחת תלמידו. אנו נתקלים בלא מעט מקרים שבהם יש אי דיוקים במיקודיות (שלא עברו כל בקרה אקדמית ופדגוגית).

-בתכנית הלימודים יש מספר מונחים. מעמדו של מונח הוא כשל כל נושא אחר הנלמד בתכנית הלימודים וכל סוג שאלה יכול להישאל עליו. חשוב לשים לב שאין מדובר במושגים כפי שהיו בעולם הישן בשאלונים הישנים.

תודה גדולה לצוות הכתיבה – המדריכות נאוה פריד ומיכל לוי.

בהצלחה רבה

נאמה

פרק ראשון:

שאלה 1:

לפניך רשימה של תהליכים שֶקָרוּ בחברה היהודית במאה ה־18 ובמאה ה־19: השתלבות בחברה הכללית, התפתחות ההשכלה, התפתחות הנאור אורתודוקסיה. הצג אחד מן התהליכים האלה, והסבר כיצד התהליך שהצגת הושפע מאחד ממאפייני הנאורות.

תשובה:

תהליך- השתלבות בחברה הכללית: עם קבלת האמנציפציה, החלו יהודים להשתלב בחברה הכללית. ההשתלבות באה לידי ביטוי בלבוש / מגורים / עיסוק / שפת דיבור / חילון / התבוללות.

מאפיין הנאורות: האמונה באינדיבידואליזם (מצד החברה הכללית)

הסבר ההשפעה: נכונות להעניק אמנציפציה ליהודים, אשר הובילה להשתלבות היהודים בחברה הכללית.

מאפיין הנאורות: האמונה באינדיבידואליזם (מצד החברה היהודית)

הסבר ההשפעה: יהודים רבים בחרו להצניע את לבושם היהודי / שמם / שפתם / לצמצם את ייחודם היהודי.

מאפיין הנאורות: ספקנות / חילון

הסבר ההשפעה: יהודים רבים פקפקו בנורמות הדתיות שהבדילו אותם מן החברה הכללית.

מאפיין הנאורות: רעיונות של ידע / קידמה

הסבר ההשפעה: בכי"ח סברו כי הנחלת התרבות הצרפתית ליהודי ארצות האסלאם תאפשר להם להשתלב בעולם המודרני.

תהליך- התפתחות ההשכלה: משה מנדלסון / תנועת ההשכלה היהודית, קראה להטמעת רעיונות תרבותיים (השכלה כללית), השאולים מן החברה הכללית.

מאפיין הנאורות: האמונה באינדיבידואליזם

הסבר ההשפעה: מנדלסון האמין בחופש אמונות ודעת / האדם אחראי לגורלו, ללא תלות באחרים.

מאפיין הנאורות: רציונליזם

הסבר ההשפעה: מנדלסון / המשכילים, האמינו כי הדת צריכה להיות הגיונית / המשכילים הפיצו כתבי עת ("המאסף") והטיף לחשיבה רציונלית.

מאפיין הנאורות: ספקנות דתית

הסבר ההשפעה: מנדלסון האמין בהפרדת הדת מן המדינה / התנגד לכפייה דתית / כתב העת "המאסף" הטיף לסובלנות דתית / היו משכילים שזנחו את אורח החיים היהודי.

מאפיין הנאורות: ידע

הסבר ההשפעה: מנדלסון האמין בקידום ההשכלה הכללית בחברה היהודית / מפעל הביאור של מנדלסון יועד להרחבת ידיעת התנ"ך בקרב היהודים / המשכילים פתחו בתי ספר שבהם למדו לראשונה לימודי חול.

מאפיין הנאורות: קדמה

הסבר ההשפעה: מנדלסון שאף שהעולם היהודי יהיה מודרני יותר / המשכילים קראו לפרודוקטיביזציה בחברה היהודית.

תהליך- התפתחות הנאו-אורתודוקסיה: הנאו-אורתודוקסיה טענה כי יש לשלב בחיים היהודיים / ההלכתיים, גם מרכיבים מודרניים שאינם סותרים את ההלכה: שינוי במנהגים, שילוב לימודי קודש עם לימודי חול. הגישה הזאת צמחה בעקבות:

מאפיין הנאורות: ספקנות וחילון

הסבר ההשפעה: פקפוק בכמה מן התובנות הדתיות שהיו מקובלות עד אז.

מאפיין הנאורות: ידע

הסבר ההשפעה: "בית המדרש האורתודוקסי לרבנים" שתלמידיו היו בעלי ידע נרחב הן בהלכה הן בהשכלה כללית / תלמידי בית המדרש לרבנים בברלין נדרשו ללמוד לקראת תואר ד"ר באוניברסיטה.

מאפיין הנאורות: קדמה

הסבר ההשפעה: הרש"ר הירש התייחס בחיוב לשינויים שקרו בתקופתו / ראה בשינויים ביטוי להתקדמות העולם / השיטה "תורה עם דרך ארץ" משמעה שהאדם צריך לשלב חיים תורניים עם הנימוסים המקובלים.

שימו לב!

התלמידים נדרשו למספר משימות: תחילה להציג את התהליך שבחרו, לאחר מכן להציג שם של אחד המאפיינים של הנאורות ולהסביר את ההשפעה של אותו המאפיין על התהליך שבחר. יש ללמד את התלמידים להתייחס לכל חלקי השאלה ולהתייחס לנדרש בכל מילת הוראה: הצג, הסבר. היו תלמידים שלא חיברו בין המאפיין לתהליך שבחרו. חלקם אף לא הציגו את התהליך עצמו.

שאלה 2:

הסבר מדוע מן המאה ה-18 ארצות הברית נחשבת לדוגמה ללאומיות ליברלית-אזרחית.
הסבר מדוע נחשב איחוד גרמניה בסוף המאה ה-19 לדוגמה ללאומיות אתנית-היסטורית.

תשובה:

הסבר מדוע ארצות הברית במאה ה-19 נחשבת לדוגמה של לאומיות ליברלית-אזרחית:

ארצות הברית הוקמה על בסיס ערכי הנאורות/ האומה האמריקנית מדגישה את הרעיונות המשותפים לאזרחי המדינה (ולא את המוצא האתני שלהם)

הלאומיות הליברלית-אזרחית מאגדת אנשים סביב: ערכים משותפים (שוויון, חירות ודמוקרטיה) /

אידאולוגיה משותפת / שמה דגש על המסגרת המדינית / השותפות האזרחית / לא על העבר הרחוק/

ההשתייכות הלאומית ניתנת לבחירה.

הסבר מדוע איחוד גרמניה במאה ה-19 נחשב לדוגמה של לאומיות אתנית-היסטורית

מכיוון שאיחוד מדינות גרמניה התבסס על דמיון תרבותי/ היסטוריה משותפת / דגש על העבר/ מוצא אתני משותף.

ולאומיות אתנית-היסטורית מתבססת על מרכיבים כמו: דת / שפה / מנהגים / קרבת דם / גורל משותף ומולדת

היסטורית / מוצא / ההשתייכות הלאומית מולדת / לא ניתנת לבחירה.

שימו לב!

התלמידים נדרשו להציג מהי לאומיות ליברלית ומהי לאומיות אתנית-היסטורית, וכיצד כל מדינה מדגימה את סוג הלאומיות.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

תלמידים לא חיברו בין מרכיבי הלאומיות למדינה המדגימה.
חשוב בהוראת הנושא ללמד את סוגי הלאומיות ולחבר למדינות השונות.

שאלה 3:

הצג שני גורמים להקמה של אגודות חובבי ציון.
הצג החלטה אחת שהתקבלה בוועידת קטוביץ' (1884).

תשובה:

הגורמים להקמת אגודות חובבי ציון:

- גלי פרעות גדולים שבוצעו ביהודי רוסיה / פרעות סופות בנגב, שדחקו את היהודים להגירה החוצה.
- השפעת הרעיון הלאומי-יהודי / השפעתם של מבשרי ציון / השפעת רעיונותיו של פינסקר ב"אוטואמנציפציה".
- ההתעוררות הלאומית של עמי אירופה השפיעה על ההתעוררות הלאומית היהודית ברוסיה.
- המניע הלאומי- הקמת מדינה יהודית בא"י.
- בעקבות ההגירה הגדולה לארה"ב, ניסו להטות את זרם המהגרים מארה"ב לא"י.

הצג החלטה אחת שהתקבלה בוועידת קטוביץ':

- השבת יהודים לעבודת אדמה בארץ-ישראל / עידוד עלייה לארץ ישראל.
- הארגון הכללי ייקרא על שם משה מונטיפיורי ("מעשה הצדקה למזכרת השר בארץ הקודש").
- מינוי פינסקר להנהגת א.
- גיוס כספים עבור תמיכה במושבות א"י.
- מינוי הרב מוהליבר ליו"ר של כבוד.
- כל אגודות חובבי ציון יהיו תחת הארגון הכללי (שבראשו יעמדו אנשים נבחרים).
- בחירת אנשים נכבדים שישתדלו לקבל רישיון / לבקש אישור לפעילות גלויה ברוסיה.
- האגודה תתמוך רק ביישובים קיימים הזקוקים לסיוע (כיון שהם הבסיס שכל עניין היישוב תלוי בו).
- תישלח משלחת לארץ-ישראל כדי לבדוק את התנאים בה / אילו מושבות זקוקות יותר לסיוע / האם אפשר להתגבר על מכשולי השלטון העות'מאני ולנסות לשדלו להסיר את ההגבלות.

שימו לב!

התלמידים נדרשו לכתוב גורמים להקמת אגודות חובבי ציון והחלטה של תנועת קטוביץ'. היו תלמידים שהתבלבלו בין גורמים להחלטות. יש להדגיש בכיתה את ההבדלים בין גורמים להחלטות. כמו כן, חשוב להדגיש בפני התלמידים שלא יסתפקו בתשובה כללית: "בגלל האנטישמיות", אלא להתייחס לתקופה ולמקום שבה עוסקת השאלה.

שאלה 4:

הסבר סיבה אחת להתנגדות שהייתה ביישוב היהודי להצעת החלוקה של ועדת פיל (1937).
הסבר מדוע למרות התנגדות זו תמכו ראשי היישוב היהודי בהצעת החלוקה של ועדת פיל.

תשובה:

הסיבות להתנגדות שהייתה ביישוב היהודי להצעת החלוקה של ועדת פיל (1937):

- לא ניתן לקלוט מיליוני יהודים מאירופה בגבולות המצומצמים שהוצעו על ידי תכנית החלוקה (ז'בוטינסקי).
- לא ניתן להגן על הארץ בגבולות המוצעים על ידי תכנית החלוקה (ז'בוטינסקי).
- אסור לוותר על חלק כלשהו מארץ הקודש: ירושלים, שומרון (הרב חרל"פ).
- אי-אפשר לקרוע לגזרים את ארץ המולדת (מחנות העולים).
- הצעת החלוקה מובילה להתבדלות בין יהודים לערבים (השומר הצעיר).
- עלול להגביר את הסכסוך הערבי-יהודי.

הסיבות לתמיכת ראשי היישוב היהודי בהצעת החלוקה של ועדת פיל בגלל:

- בגלל ההכרה שיש הזדמנות בלתי חוזרת להקים מדינה.
- הערכה שמדובר ברע במיעוטו: (לאחר שנים של ציפייה) לפחות תהיה מדינה כלשהי.
- על רקע המצב המתוח באירופה, תוכל המדינה לקלוט את היהודים.
- השטח מצומצם אך יוכל לגדול בעתיד.
- נפתור את הסכסוך הערבי-יהודי.
- נוכל להביא נשק לשטחי המדינה היהודית.

שימו לב!

בשאלה, לא היה צורך לפרט מהי תכנית החלוקה, אלא רק להסביר את הנימוקים של כל צד.

שאלה 5:

בתחילת מלחמת העולם השנייה (1939) הייתה ליישוב היהודי בארץ-ישראל דילמה (התלבטות) אם להמשיך להיאבק בשלטון הבריטי או לשתף עמו פעולה נגד האויב הנאצי.
הצג שתי פעולות של היישוב היהודי בארץ-ישראל בתקופה הזאת: פעולה אחת המייצגת את המשך המאבק בשלטון הבריטי, ופעולה אחת המייצגת את שיתוף הפעולה עם השלטון הבריטי נגד האיום הנאצי.

תשובה:

פעולות של היישוב היהודי המייצגת את המאבק בשלטון הבריטי:

- העפלה (סטרומה, פאטריה), תוך כדי מאבק בבריטים שניסו למנוע את כניסתם של העולים בכל דרך אפשרית.

- בלילה אחד הוקמו (7) יישובים חדשים / במהלך המלחמה הוקמו (למעלה מ-50) יישובים ברחבי הארץ- יישובי חומה ומגדל / נרכשו קרקעות והוקמו (שבעה) יישובים בצפון ובדרום הארץ / הקמת (שלוש) נקודות חדשות בנגב/ הקמת כפר עציון.
- הקמת הלח"י במטרה להיאבק בבריטים.
- לוחמי הלח"י התנקשו באנשי ממשל בריטי / לוחמי הלח"י ביצעו פעולות טרור נגד הבריטים / מ-1944 מאבק חמוש של האצ"ל בבריטים / לוחמי האצ"ל תקפו מרכזים בריטיים אך נמנעו ככל האפשר מפגיעה בחיי אדם.
- הכרזת המרד של בגין ב-44.

פעולות של היישוב היהודי המייצגת את שיתוף הפעולה עם השלטון הבריטי נגד האיום הנאצי:

- יהודים מארץ-ישראל התנדבו לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה / נשים התנדבו לצבא הבריטי וגויסו בעיקר לחיל העזר לנשים, שם מילאו תפקידים לא קרביים. / התנדבות לתחומים רבים של לחימה ותמיכת לחימה: הנדסה, תובלה, תחזוקה, רפואה, ביצורים והגנה, חיל האוויר וחיל התותחנים.
- הקמת יחידה צבאית נפרדת בעבור המתנדבים היהודים מארץ-ישראל (הבריגדה) / הבריגדה השתתפה בכיבוש צפון איטליה.
- הקמת הפלמ"ח שהיה כוח צבאי סדיר של ההגנה שהבריטים הכירו בו / שתפקידו היה להתכונן להגנה על היישוב היהודי במקרה של כיבוש גרמני, ובינתיים סייע לבריטים במלחמה נגד האויב הגרמני. / כ"ג יורדי הסירה שהיו קבוצת לוחמי פלמ"ח שהתמחו בימאות ויצאו לפעולות חבלה בלבנון.
- (38) צנחנים יהודים וצנחניות מארץ-ישראל שהתנדבו לצבא הבריטי שהצניח אותם באירופה (כדי לסייע בהשגת מידע מודיעיני).
- הכנות להפצת הכור בעיראק / פעילות מבצעית של האצ"ל בעיראק.
- תכנית מצדה על הכרמל, למקרה של פלישת הגרמנים לארץ.

שימו לב!

תלמידים נדרשו לכתוב פעולות ברמת הצג, אך חלקם כתב ברמת ציין בלבד.
חשוב לעמוד על ההבדל בין הנדרש במילת ההוראה 'ציין' למילת ההוראה 'הצג'.

פרק שני

שאלה 6: מלחמת העולם הראשונה

א. בנספח לשאלה זו מוצגות שתי קריקטורות. בקריקטורות אלה יש התייחסות לגורמים שהביאו לפרוץ מלחמת העולם הראשונה (1914).

בחר אחת מן הקריקטורות, וציין מהו הגורם למלחמה, על פי הקריקטורה.

הצג גורם זה, על פי מה שלמדת.

הסבר על פי הקריקטורה שבחרת, מהי דעתו של יוצר הקריקטורה על הגורם למלחמה.

תשובה:

6.א. הגורם למלחמה על פי הקריקטורה:

- קריקטורה א: מערכת בריתות - הסכמים ובריתות מפצלים את אירופה לשני גושים של מדינות יריבות, וגוררים את המדינות למלחמה.
- קריקטורה ב: אימפריאליזם - מעצמות אירופאיות כובשות אזורים שמעבר לים ומקימות בהם קולוניות.

דעתו של יוצר הקריקטורה על הגורם למלחמה:

קריקטורה א:

- הדמויות השונות, שמייצגות את מעצמות אירופה מאיימות זו על זו / רגע לפני אלימות כוללת / נראית אזוקות בשרשרת שקשה להתנתק ממנה, ולכן לדעת יוצר הקריקטורה מערכת הבריתות בעייתית.
- התמונה הכללית היא של אלימות ולא של הגנה / תנועת הידיים היא של הכאה / אגרופים מונפים ולכן מערכת הבריתות בעייתית.
- על פי הכיתוב אפשר להבין שמעצמות אירופה הן כמו מגדל קלפים / ברגע שמדינה אחת תתקוף כולן יפלו זו על זו.

קריקטורה ב:

- הדמות שמייצגת את אירופה ומנסה להשתלט על אפריקה בעלת ידיים גדולות במיוחד / פנים מרושעות, ולכן מייצגת חמדנות / ניצול / רצון להשתלט.
- הכיתוב "שדות זהב" רומז שהרצון להשתלטות נובע מאפשרות לרווח כלכלי ולא מרצון להיטיב עם התושבים הילידים.
- הריחוק בין הפנים לידיים ממחיש את הריחוק בין אירופה לאפריקה ומדגיש את החמדנות / שתלטנות / גריפת רווחים משולחן הרולטה.

שימו לב!

התלמידים נדרשו לציין את שם הגורם של המלחמה כפי שעולה מתוך התבוננות בקריקטורות עצמן. חלק מהתלמידים ציינו גורמים שלא מופיעים כלל ברכיבי הקריקטורות שלפניהן. (רצח יורש העצר, מרוץ החימוש). משאלה זו אנו למדים שיש ללמד את כל הגורמים המופיעים במונח, ולא להסתפק בחלקם. בניתוח מקור חזותי מומלץ לנסח מבנה תשובה כגון: "ניתן לראות בקריקטורה את הרכיבים הבאים:...", וכך התלמידים יתרגלו לבסס את תשובתם על סמך מה שרואים בתמונה, ולא על סמך ידע קודם. היו תלמידים שרק ציינו את הגורם מבלי להציגו. (שוב, חשיבות ההתייחסות לנדרש במילות ההוראה). היו תלמידים שלא התייחסו לדעתו של היוצר ולא ענו כלל על חלק זה. יש לשים לב בניתוח קריקטורות, שהיוצר תמיד מעביר מסר ביקורתי כלשהו. חשוב לתרגל בכל ניתוח קריקטורה, מהי הביקורת/ המסר שהיוצר רצה להעביר בעזרת הרכיבים המופיעים בה.

**6.ב. מלחמת העולם הראשונה יצרה קושי מיוחד לחיילים היהודים.
הסבר קביעה זו, על פי מה שלמדת.**

תשובה:

מלחמת העולם הראשונה יצרה קושי מיוחד לחיילים היהודים:

עם פרוץ המלחמה נקראו היהודים להתגייס לצבא של המדינה שבה חיו. כך היו לוחמים יהודים גם בצבאותיהן של מדינות הסכמה וגם בצבאותיהן של מדינות המרכז, כשהם נאלצים להילחם זה בזה.

שימו לב!

התלמידים נדרשו להתייחס לקושי מיוחד של היהודים במלחמת העולם הראשונה, ולא לקשיים שונים של יהודים שנלחמו לצד גויים. חשוב לתרגל כתיבה ברמת "הסבר", שבה נדרש גם להציג את התשובה וגם להסביר את המקור לכך.

שאלה 7: הסכם השלום עם מצרים

7.א. כחודשיים לאחר החתימה על הסכם השלום עם מצרים (26 במארס 1979), פינתה מדינת ישראל את "גן הירק": שטח חקלאי שהיה שייך למושב נאות סיני בחבל ימית. בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה שפורסמה במאי 1979 בעקבות פינוי זה. הסבר את דעתו של יוצר הקריקטורה בנוגע לפינוי "גן הירק", על פי רכיב אחד לפחות בקריקטורה. הסבר על פי מה שלמדת, מדוע תמכו רבים בהסכם השלום עם מצרים.

תשובה:

דעתו של יוצר הקריקטורה בנוגע לפינוי גן הירק: התנגדות לפינוי.

רואים זאת על פי: העורבים השחורים, סמל לרוע, שאומרים שהנורמליזציה התחילה / השמים השחורים / מראה הגן הפורח לעומת השממה שמסביב/ הגלגול של הגן כולל בתוכו את דמותו של הילד (שמייצג את ישראל).

הסבר מדוע תמכו רבים בהסכם השלום עם מצרים

- ההסכם שם קץ למלחמה עם מדינה חזקה / מאיימת/קרובה.
- הסכם בפעם הראשונה עם מדינה ערבית.
- חצי האי סיני לא נתפס בעיני רבים כחלק מארץ ישראל ההיסטורית.
- מצרים הסבה לישראל נזק כבד במלחמת יוה"כ, דבר שהוביל לשאיפה להגיע לשלום עם מצרים.
- רווח כלכלי מפתחה מחודשת של מיצרי טיראן.
- לא רוצים מלחמה/ רוצים שלום ושקט.

שימו לב!

יש לתרגל הסתכלות כללית על המקור החזותי והבנת המשמעות של המקור החזותי עוד לפני ההתייחסות למטלות השאלה.

יש תלמידים שלא פירשו את רכיבי הקריקטורה כהתנגדות היוצר לפינוי, אלא הביאו משמעות הפוכה, שלא מחוברת לרכיבים הקיימים, או לידע הקודם שלמדו. חשוב להדגיש שוב ושוב לתלמידים לכתוב תמיד מה הם רואים במקור החזותי, ומה הם לומדים ממנו בהתאם לנדרש בשאלה.

7.ב. הצג שתי סיבות שגרמו למצרים לחתום על הסכם השלום עם ישראל.**תשובה:****הסיבות שגרמו למצרים לחתום על הסכם השלום עם ישראל:**

- ניסיון לייצב את השלטון (על רקע משבר כלכלי עמוק) באמצעות הרגעת הרוחות בגבולות.
- ניסיון להתקרב לארצות הברית, באמצעות חתימה על הסכם שלום.
- מצב כלכלי קשה במצרים.
- מצרים תרוויח שטחים בחזרה (סיני).
- המצרים הרגישו שמגיעים להסכם מתוך עוצמה ולא השפלה (כמעט ניצחו במלחמת יום כיפור)
- מצרים כבר נלחמה בשלוש מלחמות שונות נגד ישראל.

שימו לב!

היו תלמידים שהתבלבלו בין ההסכם עם מצרים לבין הסכם עם מדינות ערב אחרות. חשוב שהתלמיד יתרגל בכל ניתוח שאלה, להדגיש לעצמו מהו נושא השאלה. כך ימנע מעצמו בלבול מיותר שכזה.

פרק שלישי

שאלה 8:

הצג שני צעדים שנקטו הנאצים כדי להרחיק את היהודים מן החברה בגרמניה מיד עם עלייתם לשלטון (1933).

הצג סעיף אחד מתוך חוקי נירנברג (1935).

תשובה:

הצעדים שנקטו הנאצים כדי להרחיק את היהודים מן החברה:

- הקמת משרד מיוחד לענייני תעמולה / כל העיתונים / היצירות האומנותיות היו חייבים לקבל את אישור המשרד לענייני תעמולה / הפצת אידאולוגיה אנטישמית בסרטי קולנוע / בעיתונות / ברדיו.
- כל תכניות הלימוד נבנו מחדש על פי האידאולוגיה הנאצית.
- חרם ה-1 באפריל בה הוכרז חרם כלכלי על יהודי גרמניה
- שרפת ספרים של יהודים ומתנגדי שלטון.
- צנזורה על יצירות של אמנים יהודים.
- חוק החזרת הפקידות המקצועית על כנה, שבמסגרתו סולקו עובדי מדינה יהודים ממשרותיהם.
- איסור שחיטה כשרה.
- הגבלת מספר התלמידים היהודים באוניברסיטאות ולבתי הספר.
- (תחילת) אריזציה בה הועבר הרכוש לידיים אריות.
- סימון האות J בדרכון של יהודים.
- הוספת שם יהודי.
- איסור להיכנס לתיאטרון..
- איסור ישיבה על ספסלים בפארקים ציבוריים.
- הפרדה בבתי קפה.
- קרונות נפרדים ברכבת.

סעיפים מחוקי נירנברג:

- ביטול האזרחות של יהודי גרמניה.
- איסור על הנפת דגל הרייך.
- איסור נישואים בין יהודים לגרמנים.
- ניסוח מחדש להגדרות מיהו יהודי
- איסור להעסיק משרתות מתחת לגיל 45.

שימו לב!

התלמידים נדרשו להתייחס לחוקים שנחקקו כדי לבודד את היהודים בגרמניה עם עליית הנאצים לשלטון (ואף צוינה השנה 1933). מכאן שיש חובה לענות על פרק זמן ספציפי בגרמניה. היו תלמידים שהתבלבלו וכתבו על צעדים בגטאות ובמחנות ההשמדה בפולין ובברות הירי שבמזרח אירופה וברוסיה. בכדי למנוע זאת, חשוב שהתלמידים יתרגלו בכל ניתוח שאלה, להדגיש לעצמם מהו נושא השאלה, באיזו תקופה ובאיזה אזור.

היו תלמידים שהתבלבלו בין חוקי נירנברג לצעדים שנעשו בגרמניה עם עליית הנאצים לשלטון. מכאן שלא הבינו את פירוש המילה צעדים. חשוב לעבוד על פירושי מילים המופיעות בקביעות בבחינות הבגרות. חשוב בסיום הנושא הנלמד, לתרגל עם התלמידים ציר זמן - מה קורה איפה ומתי.

שאלה 9:

הסבר את ערך "קידוש החיים" בשואה.
הצג שתי פעולות של האדמו"ר מפיאסצנה שמייצגות ערך זה.

תשובה:

ערך "קידוש החיים" בשואה:

הניסיון לעשות הכול על מנת לשרוד / להגן על החיים, וגם לשמור על ערך החיים עצמם / המוסר האנושי / כבוד האדם / לחיות בכל מחיר.

הפעולות של האדמו"ר מפיאסצנה שמייצגות ערך זה:

- עבר מפיאסצנה לוורשה כדי להיות קרוב יותר אל תלמידיו בשעתם הקשה.
- חיזק את חסידיו בדרשותיו / בטישים שערך, באמונתם, למרות הייסורים הקשים.
- ביתו היה פתוח לתושבי הגטו / בביתו התפללו תפילות בציבור.
- בביתו הוקם מטבח כשר למען הפליטים הרבים.
- סייע לבני קהילתו לשמור על מסגרת החיים הדתיים / סייע בשמירת אוירת השבת והחגים.
- סייע בקיום מצוות ברית מילה.
- סייע בקיום טבילה במקווה.
- סייע באפיית מצות.
- סייע בלימוד תורה.
- נתן דוגמה אישית לשמירת צלם אנוש.

שימו לב!

יש תלמידים שלא הבינו היטב את משמעות "קידוש החיים", וכתבו בטעות שיהודים קיימו מצוות בשואה למרות התנאים הקשים, בניגוד למשמעות קידוש החיים.

תלמידים לא שלטו בנושא הפעולות של האדמו"ר מפיאסצנה. חשוב ללמד על דמויות ההנהגה בגטו.

שאלה 10:

הצג את שיטת הלחימה שנקטו הכוחות הלוחמים היהודיים בארבעת החודשים הראשונים של מלחמת העצמאות (עד אפריל 1948).
 הסבר כיצד מבצע נחשון (בחודש אפריל 1948) עזר לשפר את המצב הביטחוני של היישוב היהודי בתקופה הזאת.

תשובה:**שיטת הלחימה:**

- הגנה על יישובים מבודדים מפני מתקפות, מתוך היישובים (מגננה).
 - נסיעה בשיירות מלוות בלוחמים (מגננה).
 - הגנה מפני התקפות טרור של ערבים בערים מעורבות (מגננה).
- מבצע נחשון עזר לשפר את המצב הביטחוני של היישוב היהודי בתקופה הזאת:**
- ההשתלטות על הדרך לירושלים ביטאה, את המעבר ממגננה למתקפה
 - תפיסת נקודות אסטרטגיות
 - כיבוש אזורים עוינים
 - יצירת רצף טריטוריאלי על אזורים רבים (ולא רק השתלטות נקודתית).

שימו לב!

תלמידים התבקשו להציג את שיטת הלחימה. היו תלמידים שענו ברמת 'ציין' לדוגמא: "מגננה", ולא ענו ברמת 'הצג' כנדרש.
 היו תלמידים שהתייחסו לתקופה הראשונה לעומת התקופה השנייה ולא לארבעת חודשי הלחימה הראשונים.
 חשוב בהוראת הנושא להראות שגם בשלב הראשון של הלחימה יש שני חלקים - לפני תכנית ד' ואחריו.
 חשוב ללמד את נושא המלחמה צמוד לציר זמן.

שאלה 11:

בחר באחת ממלחמות ישראל שלמדת עליהן: מלחמת ששת הימים או מלחמת יום הכיפורים, וציין את שם המלחמה שבחרת.
 הצג שניים מן הגורמים למלחמה שבחרת, וציין את שמות כל המדינות שנלחמו נגד ישראל במלחמה זו.

תשובה:**הגורמים למלחמת ששת הימים:**

- על רקע בניית מוביל המים הארצי, ניסו סוריה ולבנון להטות את מקורות הירדן / לפגוע במפעל המים של ישראל.
- סכסוך על האזורים המפורזים בגבול בין ישראל לסוריה/ סוריה הפגיזה יישובים ישראלים.
- הקמת ארגון אשף שנלחם בישראל / פעולות טרור / מסתננים.
- התמיכה הסורית בפעולות אש"ף נגד מדינת ישראל.
- תרומתה של ברית המועצות להגברת המתיחות בין ישראל לשכנותיה, במסגרת המלחמה הקרה.

מנהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

- סגירת מיצרי טיראן.
- פנוי האום מהגבול המצרי.

המדינות שלחמו נגד ישראל:

- מצרים
- סוריה
- ירדן

הגורמים למלחמת יום הכיפורים:

- כיבוש חצי האי סיני על ידי ישראל במלחמת ששת הימים
- עלייתו לשלטון של סאדאת, שניהל מדיניות נועזת/תקיפה.
- יש הטוענים שמצרים בחרה לתקוף את ישראל מכיוון שנכשלה הדרך המדינית / ישראל לא התייחסה ברצינות להצעותיו של סאדאת להגיע להסכם ביניים תמורת נסיגה מחצי האי סיני.
- הרצון של סוריה, שאיבדה את רמת הגולן במלחמת ששת הימים, להחזיר לשליטתה את הרמה.

המדינות שלחמו נגד ישראל:

- מצרים
- סוריה

שימו לב!

רוב התלמידים בחרו לענות על מלחמת ששת הימים. חלק מהתלמידים לא דייקו בפרטי התשובה והתבלבלו בגורמים ובשמות המדינות המעורבות. כמו כן, חלק מהתלמידים ציינו את כל השמות של המדינות שהכירו, מבלי לדייק בתשובתם, אילו מדינות מעורבות בכל מלחמה. חלק מהתלמידים בלבלו בין מלחמת העצמאות למלחמת ששת הימים. חשוב ללמד את הנושא בעזרת מפה, ולהסביר בעזרתה את הגורמים לפרוץ כל מלחמה, והיכן ממוקמות במפה המדינות המאיימות.

שאלה 12:

הצג גורם אחד לעלייתם של יהודים מאתיופיה למדינת ישראל בעשורים האחרונים של המאה ה-20. הצג קושי אחד שעמו התמודדו היהודים מאתיופיה בדרכם למדינת ישראל.

תשובה:

הגורמים לעלייתם של יהודים מאתיופיה למדינת ישראל בעשורים האחרונים של המאה ה-20:

- הכמיהה של היהודים לציון.
- מדינת ישראל הראתה בשנות השבעים נכונות לקלוט את יהודי אתיופיה בהתאם לפסיקתו של הרב עובדיה יוסף בנוגע ליהדותם.
- מצבם של יהודי אתיופיה החמיר לאחר שהושלט שם ממשל רודני שסגר את בתי הספר היהודיים / הורה על גיוס ילדים בני 12 ומעלה לצבא / נאסרה יציאת אזרחים מהארץ / מעבר מאזור לאזור בתוך המדינה/רעב/כבד/ מצב כלכלי קשה.

הקשיים שעמם התמודדו היהודים בדרכם לארץ ישראל:

- היהודים לא יכלו לעלות באופן גלוי לישראל משום שהשלטון ניתק את הקשרים עם מדינת ישראל.
- מסע רגלי מפרך / רווי סיכונים / שודדים / אוכלוסייה עוינת / רעב / חיות רעות / מחלות, אל מחנות הפליטים שבסודן.

שימו לב!

תלמידים נדרשו בשאלה להתייחס לגורמים לעליית יהודי אתיופיה בעשורים האחרונים של המאה ה-20, אך חלק מהתלמידים התבלבלו, וכתבו על הגורמים לעלייתם במאה ה-19.

חשוב בניתוח השאלה להתייחס לרמזים הקיימים בשאלה עצמה, ולהתייחס לתקופה הנדרשת בשאלה. לגבי קשיי העולים, מצוין בשאלה שמדובר בקשיים בדרכם לא"י, ולא לקשיים בקליטתם בארץ, או לקשיים באתיופיה עצמה, אך חלק מהתלמידים שוב, לא התייחסו לנדרש בשאלה.

חשוב לעבוד על ניתוח שאלה, להבין מה נדרש בה, באיזה מקום, זמן, למי מופנה וכו', ורק לאחר מכן לענות על התשובה.

כתיבת טיוטה לכל שאלה, תעזור בדיוק כתיבת התשובה.